

УДК 378.014.6:615.15-057.2

КОНЯШИНА Ірина Борисівна –
аспірантка кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту
Центральноукраїнського
державного педагогічного
університету ім. В. Винниченка
e-mail: ikonasina@gmail.com

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФАРМАЦЕВТІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасній фармацевтичній галузі потрібен фахівець, який здатен максимально використовувати свій потенціал, бути мобільним, проявляти гнучкість, конкурентно-спроможність. Основним показником рівня кваліфікації будь-якого сучасного фахівця є його професійна компетентність. Формування професійної компетентності триває протягом усього професійного становлення особистості.

В сучасній педагогіці як і у практиці постала проблема визначення компетентності яка стала об'єктом дискусій між психологами, педагогами, спеціалістами-практиками, у тому числі і фармацевтами. Сьогодні не тільки немає єдиного підходу до визначення цього поняття, але й з'являються судження, що «всі розмови про компетентність і компетенцію є надуманими».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування компетентностей майбутніх фармацевтів знайшла відображення в наукових дослідженнях Н. Альохіної, І. Бойчук, Л. Кайдалова, Л. Пляки та інших дослідників. Проблема компетентності ґрунтовно досліджена в роботах С. У. Гончаренко, О. М. Дахіна, Б. Д. Ельконіна, А. К. Маркова та ін. Сучасними підходами до проблеми компетентності опікуються А. В. Василюк, О. В. Овчарук. Питання професійної підготовки на основі компетентнісного підходу розглянуто в працях В. М. Аніщенко, Н. М. Бібік, М. П. Васильєвої, Н. В. Дементьєва А. М. Михайличенко, О. В. Овчарук та ін.

Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури та публікацій свідчить, що дослідники, як і практики, не мають однозначної думки та підходів щодо їх трактування. Так, окремі дослідники поняття «компетентність» і «компетентності» зводять до «знань», а інші розглядають ці поняття значно ширше і вважають, що, окрім знань, «компетентність» і «компетентності»

включають уміння, певний рівень готовності до професійної діяльності, відповідальність виконувати професійні функції тощо.

Мета статті полягає у розкритті сутності і змісту таких термінів, як компетентність, компетенція, професійна компетентність та узагальнення сучасної концепції формування професійної компетентності майбутніх фармацевтів. Сьогодні не тільки немає єдиного підходу до визначення цього поняття, але й з'являються судження, що «усі розмови про компетентність і компетенцію є надуманими».

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи питання становлення професійної компетентності молодшого спеціаліста ми акцентуємо увагу на вивченні механізмів стимулювання їх професійного самовиховання, розвитку ініціативи, формування особистого стилю навчально-професійної діяльності з урахуванням особливостей особистості та рівня професійної підготовки.

Теоретичний аналіз проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців фармації потребує уточнення категорій «компетентність» та «компетенція». Поняття «компетентність» досить багатогранне, його визначення й трактування постійно є предметом дискусій як серед науковців, так і серед педагогів.

Наукові погляди дослідників на цю проблему різноманітні. Деякі науковці вживають поняття «компетенція», інші – «компетентність», що зумовлено запровадженням цього терміна у вітчизняну педагогіку в процесі аналізу основних тенденцій розвитку сучасної зарубіжної педагогіки.

Насамперед переглянемо словникові визначення, у яких знаходимо різні тлумачення означених понять. У сучасній вітчизняній педагогіці поняття компетентності як терміну, що описує кінцевий результат навчання, починають використовувати тільки з останньої чверті ХХ століття. У радянській енциклопедії

(1960 р.) цього поняття взагалі не було. Лише у наступному». В енциклопедичному словнику (1983 р.) є поняття «компетентність» та «компетенція», де вони ототожнюються.

Словник іншомовних слів (1985 р.) відокремлює ці поняття. «Компетентний» – досвідчений у певній галузі чи якомусь питанні: «компетенція» – сукупність повноважень особи, що встановлюється законом, нормативним актом, тощо [11, с. 81].

Словник сучасної англійської мови пояснює: *competens* – «компетенція» – 1) здібність й уміння здійснювати необхідну діяльність; 2) володіння спеціальною сферою знань; 3) спеціальні вміння для виконання певних професійних обов'язків. Компетентність (від лат. *competens* – належний, відповідний) становить сукупність необхідних щодо ефективної професійної діяльності (вузу, студента, викладача), систематичних функціональних знань й умінь (науково-виробничих, суспільно-політичних, психолого-педагогічних, економічних, предметних і відповідних особистісних якостей) [12].

Великий тлумачний словник сучасної української мови дає такі визначення цим категоріям: «компетенція – добра обізнаність у чомусь; коло повноважень певної організації, установи чи особи; загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях і здібностях, які набуті завдяки навчанню; компетентний – який має достатні знання в певній галузі, добре обізнаний, тямущий; ґрунтується на знанні, кваліфікований; має певні повноваження, повноправний, повновладний; компетентність, як здатність успішно відповідати на індивідуальні та соціальні потреби, діяти та виконувати поставлені запитання; бути компетентним – вміти мобілізувати в даній ситуації набуті знання і досвід» [4, с. 449].

Отже, можна зробити висновок, що «компетенція», на думку багатьох дослідників, є похідним від поняття «компетентність» й визначає сферу застосування знань, умінь і навичок людини, в той час як «компетентність» є семантично первинною категорією й представляє собою їх сукупність, систему, певні знання.

Фармацевтична освіта має одні з найкращих освітніх показників у нашій державі. Вона прогресивно інтегрується до Європейського освітнього простору, активно і цілеспрямовано впроваджуються освітні світові стандарти в систему підготовки фахівців. До того ж фармацевтична освіта

України відповідно до міжнародних стандартів повинна відповідати пріоритетам XXI століття.

Психолого-педагогічна підготовка майбутнього фахівця фармації, її зміст, форми та методи, спрямовані на формування психологічної та соціальної компетентностей, які відпрацьовуються за допомогою вправ, соціально-психологічних тренінгів, виконання практичних завдань, розв'язання психологічних задач та ситуацій [1].

Педагогічні умови ефективного формування комунікативних умінь як засобу підготовки майбутніх фармацевтів до спілкування у професійній діяльності. У дослідженні розкрито специфічні особливості професійно спрямованого навчання, яке забезпечується створення у навчальному процесі комунікативних ситуацій, адекватних умовам майбутньої професійної діяльності студентів [7].

Характеристикою сучасного ринку праці можна вважати конкурентоспроможність, яка передбачає готовність до постійного професійного зростання, якісного і творчого виконання діяльності відповідно до індивідуально-психологічних особливостей особистості.

Конкурентоспроможні фахівці мають володіти професійними вміннями і навичками, високим рівнем професійної компетентності та здатності застосовувати теоретичні надбання на практиці.

Компетентність спеціаліста є такою характеристикою його кваліфікації, коли наявні знання, які є необхідними для здійснення професійної діяльності [10].

Професійну компетентність розглядають як володіння знаннями, уміннями, нормативами, необхідними для виконання професійних обов'язків, психологічними якостями, а також як реальну професійну діяльність відповідно до еталонів і норм [5].

Отже, на наш погляд, поняття «професійна компетентність» включає в себе знання, уміння й навички, єдність теоретичної та практичної готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності.

Формування професійної компетентності триває протягом усього професійного становлення особистості і починається набагато раніше від безпосередньої професійної діяльності фахівців.

Компетентність випускника медичного коледжу визначається багатьма чинниками, оскільки компетентності є «такими індикаторами», що дозволяють визначити готовність студента-випускника до життя,

його подальшого особистого розвитку та активної участі у житті суспільства [5].

Для характеристики професіоналізму фахівця сьогодні все частіше використовується поняття «професійна компетентність». Професійна компетентність, професіоналізм передбачають наявність професійних знань (суспільних, психолого-педагогічних, предметних, прикладних умінь та навичок). Особливостями професійних знань є їх комплексність, натхненність [5].

Розглядаючи проблему професійної компетентності А. К. Маркова визначає її характеристики: компетентність не отожднюється з освіченістю людини; компетентність – це поєднання психічних якостей, які дають змогу діяти самостійно та відповідально; основою для висновків про компетентність людини є оцінка кінцевого результату діяльності; компетентність є характеристикою окремої людини і проявляється у результатах її діяльності.

Наведені погляди на поняття «компетентність / компетенція», хоча й різні, безумовно надзвичайно важливі для правильного розуміння досліджуваної проблеми. Однак концептуальною основою нашого дослідження було прийнято думки науковців (В. В. Краєвського, В. І. Містечкіна, А. В. Хуторського) про те що, компетентність є ширшим за значенням поняттям, ніж компетенція завдяки відображенню особистісних якостей спеціаліста.

Більшість фахівців під професійною компетентністю розуміють сукупність ключової, базової і спеціальної компетентності. Ключова компетентність потрібна для будь-якої професійної діяльності і пов'язана з успіхом особистості у швидкоплинному світі. Актуальність ключових компетенцій зумовлена і тими функціями, які вони виконують у життєдіяльності кожної людини. Це – формування у людини здатності навчатися, зокрема навчатися самостійно, забезпечення випускникам, майбутнім працівникам, більшої гнучкості у взаємостосунках з роботодавцем, становлення репрезентативності для зростання успішності в конкурентному середовищі існування. Базова компетентність відображає специфіку певної професійної діяльності (педагогічної, інженерної, медичної тощо). У професійній діяльності базовою вважається компетентність, яка допомагає вибудовувати професійну діяльність у контексті вимог до системи освіти на певному етапі розвитку суспільства. Спеціальна компетентність відображає специфіку конкретної предметної

або над предметної сфери професійної діяльності. Спеціальну компетентність можна розглядати як реалізацію ключових і базових компетентностей у певній сфері професійної діяльності. Усі три види компетентностей взаємопов'язані, одночасно розвиваються і формують професійну компетентність спеціаліста.

Професія фармацевта серед типології професій, запропонованих Є. Климовим, належить до професії типу «людина-людина». Для фахівців цього типу Л. Шеховцова виділені такі професійно важливі якості: доброзичливість, тактовність, комунікабельність, самоволодіння, витримка, чуйність, емпатія, самостійність, домінантність, соціальний інтелект, організаційні здібності, чистота та виразність мовлення, експресія обличчя та поведінки, наполегливість [6].

Фармацевти здійснюють продаж товарів аптечного асортименту населенню, безпосередньо взаємодіють з відвідувачами аптек, тому їм потрібно мати не лише відмінні професійні знання і високий рівень професійної компетентності, але й володіти мистецтвом спілкування, тобто вміти спостерігати, ставити цілеспрямовані запитання й миттєво фіксувати необхідні дані, найповніше відповідати на запитання покупців і задовольняти їх потреби. Для встановлення емоційного контакту з покупцем необхідно мати позитивне ставлення до людей.

Соціально-психологічна культура майбутнього фармацевта передбачає наявність у нього певних професійних поглядів і переконань, настанов на емоційно-позитивне ставлення до відвідувача аптеки, до хворої людини, незалежно від його особистісних якостей і цілий комплекс умінь і навичок, необхідних для спілкування, делікатність і тактовність до хворих.

Тобто, психологічна компетентність виявляється у поведінці, цінностях, мисленні, моральних принципах, світоглядних установках і є, на наш погляд, обов'язковою для працівників аптечних установ. Тому психолого-педагогічна підготовка майбутнього фахівця фармації, її зміст, форми та методи, спрямовані на формування психологічної та соціальної компетентностей, які відпрацьовуються за допомогою вправ, виконання практичних завдань, розв'язання психологічних задач та ситуацій [8].

Ураховуючи специфіку професійної діяльності фармацевтів, а також на основі проведеного аналізу й узагальнення наукових досліджень щодо визначення структури професійної компетентності фахівця ми

виокремлюємо такі структурні компоненти професійної компетентності майбутніх фармацевтів: функціональний, соціальний та особистісний.

На наш погляд, зазначені компоненти становлять ядро інтегративного конструкта «професійна компетентність майбутніх фармацевтів». Отже, мова йде про особливі освітні результати системи професійної освіти, у рамках яких знання виступають необхідною, але недостатньою умовою досягнення визначуваної якості професійної освіти, тобто мова йде про «професійну компетентність» і такі її складові, як спеціальні професійні і ключові компетенції, професійно важливі якості особистості спеціаліста, обумовлені особливостями професійної діяльності.

Сучасній фармацевтичній галузі потрібен фахівець, який здатний максимально використовувати свій потенціал, мобільність, проявляти гнучкість, конкурентоспроможність та професійну компетентність. Професійна компетентність провізора – це особистісне утворення, яке забезпечує якісне виконання фахівцем професійної діяльності і включає аналітичні, комунікативні процеси та забезпечує процес розвитку і саморозвитку особистості. Вона складається з досвіду, теоретичних знань, практичних умінь, особистісних якостей, що забезпечують ефективне виконання професійної діяльності, можливість вирішувати проблеми різної складності на основі наявних знань та досвіду.

Сьогодні все більшого значення набуває проблема формування професійно важливих якостей, оскільки необхідно створити таку модель навчання, яка б у повному обсязі могла забезпечити практичну та якісну підготовку майбутнього фахівця. Формування цілісної системи професійно важливих якостей є головним фактором професійного становлення особистості, оскільки визначаються можливості людини в професійній діяльності та придатність до неї [3].

Практичний компонент включає набуття професійних умінь, необхідних та достатніх для успішного здійснення професійної діяльності, визначених у галузевому стандарті підготовки фармацевта: предметно-практичних, предметно-розумових, знаково-практичних, знаково-розумових; принципів використання їх у професійній діяльності фармацевта.

Оцінювання своєї особистості лише крізь призму професійно важливих якостей унеможливує пояснення того факту, чому професія є одним із головних аспектів

особистісного становлення. На нашу думку, причина полягає у ціннісно-смысловій сфері професіонала, в можливості й необхідності спів ставляти свою діяльність з власними життєвими прагненнями.

Практика свідчить, що немало відвідувачів аптеки звертаються до фармацевта з метою одержання необхідної консультації стосовно вибору та застосування лікарського засобу, виробів медичного призначення тощо. Ініціатором перегляду функцій та вимог до фармацевта виступило професійне об'єднання – Міжнародна фармацевтична федерація (Federation International Pharmaceutique) та Всесвітня організація охорони здоров'я. За результатами їх досліджень, до найбільш загальних професійних компетенцій фармацевтів можна віднести: – знання, вміння й навички з професійної області; – комунікативні вміння й навички, здатність вести бесіду, спілкуватись з відвідувачами аптечних закладів. Крайню оцінку рівня професійної підготовки, відповідно, й рівня професійної компетентності є фактор працевлаштування випускників. Як відомо, на цьому етапі життя вони гостро відчувають таку проблему, як власна конкурентоспроможність. Це поняття можна впевнено віднести до найбільш важливих факторів професійної компетентності. Водночас ми маємо право назвати конкурентоспроможність результатом набуття професійної компетентності [2].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Аналізуючи зазначене, можна зробити висновок, що на процес формування професійних компетенцій впливають такі фактори: професійна спрямованість навчання; професійний інтерес; здібності до оволодіння майбутньою професією; чітка мотивація навчання; уміння навчатись самостійно; потреба у самовдосконаленні.

На нашу думку, формування та подальший розвиток професійної компетентності майбутніх фармацевтів потребує системного, міжкультурного, діяльнісного, особистісно-розвивального підходів при домінуванні системного підходу та реалізується під час навчально-виховного процесу й діяльності із саморозвитку студентів. Сформована професійна компетентність у фахівців фармацевтичної галузі зумовлює здатність фахівця ефективно виконувати професійну діяльність. Ефективність розвитку професійної компетентності залежить від пізнавального інтересу студентів, від бажання до самопізнання та професійного саморозвитку.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Альохіна Н. В., Кайдалова Л. Г. Психологічна та соціальна компетентності майбутніх фахівців / Н. В. Альохіна, Л. Г. Кайдалова. – Харків: ЕАІ-прес, 2009. – 160 с.
2. Бойчук І. Передумови виникнення та становлення системи підготовки фармацевтів в Україні / І. Д. Бойчук // Педагогіка і психологія професійної освіти: [наук.-метод. журнал]. – Львів, 2007. – № 4. – С. 186–196.
3. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе : контекстный подход : [Метод. пособие] / Андрей Александрович Вербицкий. – М.: Высшая школа, 1991. – 207 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.
5. Волкова Н. П. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. П. Волкова. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 576 с.
6. Ильин Е. П. Дифференциальная психология профессиональной деятельности. – СПб.: Питер, 2008. – 231 с.
7. Кайдалова Л. Г. Професійна підготовка майбутніх фахівців фармацевтичного профілю у вищих навчальних закладах: монографія / Л. Г. Кайдалова. – Х.: НФаУ, 2010. – 364 с.
8. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М.: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 308 с.
9. Пляка Л. В. Професійна компетентність як фактор формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців / Л. В. Пляка, В. О. Тюріна: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції [«Молодіжна політика: проблеми і перспективи»], Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ ім. Івана Франка, 2009. – С.135–137.
10. Сериков В. В. Личностный подход в образовании: концепция и технологии / В.В. Сериков. – Волгоград : Перемена, 1994. – 152 с.
11. Словник іншомовних слів / уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. – К.: Наукова думка, 2000. – 680 с.
12. Современный словарь иностранных слов. – СПб. : Дуэт, 1994. – 752 с.

REFERENCES

1. Alohina, N. V., Kaydalova, L. H. (2010). *Psychologichna ta sotsialna kompetentnosti maybutnikh fakhivtsiv*. [Psychological and social competence of future specialists]. Kharkiv.
2. Boychuk, I. (2007). *Peredumovy vynyknennia ta stanovlennia systemy pidhotovky farmatsevtiv v Ukraini*. [Prerequisites for the emergence and development of a pharmaceutical training system in Ukraine]. Zhytomyr. Naukovyy metodychnyy zhurnal.

3. Verbytskyi, A. A. (1991). *Aktyvnoe obuchenye v vsshey shkole : kontekstny podkhod*. [Active Learning in Higher Education: A Context Approach]. Kyiv. Metoduchnoe posobye.
4. *Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrayinskoï movy*. [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv.
5. Volkova, N. P. (2002). *Pedahohika*. [Pedagogy]. Kyiv. Posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv.
6. Ylin, E.P. (2008). *Dyfferentsyalnaia psykholohyia professyonalnoi deyatelnosti*. [Differential psychology of professional activity]. Pyter.
7. Kaidalova, L. H. (2010). *Profesiina pidhotovka maybutnikh fakhivtsiv farmatsevtichnoho profilu u vyshchyykh navchalnykh zakladakh*. [Professional training of future specialists in the pharmaceutical industry in higher education institutions]. Monohrafiya. Kharkiv.
8. Markova, A. K. (1996). *Psykholohyia professyonalizma*. [Psychology of professionalism]. Moscow. «Mezhdunarodny humanytarni fond «Znanye»».
9. Pliaka, L. V. (2009). *Profesiyna kompetentnist yak faktor formuvannsa konkurentospromozhnosti maybutnikh fakhivtsiv*. [Professional competence as a factor of competitiveness of future specialists]. Drohobych. Naukovyy metodychnyy zhurnal.
10. Serykov, V. V. (1994). *Lychnostny podkhod v obrazovanuy: kontseptsyia u tekhnolohyy*. [The personal approach in education: the concept and technology]. Volhohrad.
11. *Slovnyk inshomovnykh sliv*. (2000). [Dictionary of foreign words]. Kyiv.
12. *Sovremenni slovar ynostrannkh slov*. (1994). [Modern Dictionary of foreign words]. Sankt-Peterburg.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОНЯШИНА Ірина Борисівна – аспірантка кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка.
Наукові інтереси: методика навчання природничих дисциплін у вищій школі, формування професійної компетентності майбутніх фахівців фармацевтів (молодших спеціалістів).

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KONIASHYNA Irina Borisovna – postgraduate student of chair for pedagogics and management of education, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University
Circle of scientific interests: methodology of teaching natural sciences in high school, formation of professional competence of future specialists of pharmacists (junior specialists).

Дата надходження рукопису 27. 11. 2017 р.
 Рецензент – д.п.н. професор В. В. Радул.